

KABINET HAVEL - Úsvit v Čechách

cyklus diskusí s kritickou reflexí současné české společnosti

listopad 2008 - listopad 2009

www.usvitvcechach.cz

ČESKÁ ZKUŠENOST - o směřování české společnosti mezi lety 68-89

On-line rozhovor s KARLEM HVÍŽĎALOU

19. listopadu 2008 14:00-15:00 hod., webové stránky týdeníku Respekt

Diskutovat na téma směřování české společnosti mezi lety 1968-1989 i kritické reflexe současné české společnosti jste mohli s Karlem Hvížďalou, novinářem, dramatikem a spisovatelem.

Karel Hvížďala (*1941) je novinář, dramatik a spisovatel. Vyrůstal v Praze. Po maturitě na gymnáziu studoval strojní fakultu na ČVUT a později politické vědy, v letech 1978-1979 němčinu a německou literaturu v SRN. V šedesátých letech pracoval jako reportér v Mladém světě, po normalizaci v nakladatelství Albatros, kde založil a řídil edici Objektiv. Od roku 1978 do roku 1990 byl v exilu v SRN, v Bonnu, kde spolupracoval s RFE (Radio Svobodná Evropa), Deutschlandfunkem, BBC a psal rozhlasové hry. V letech 1990-1992 byl šéfreportérem a předsedou představenstva vydavatele Mladé fronty Dnes, v letech 1994 - 1999 spoluzakladatel a spoluvydavatel zpravodajského týdeníku Týden. Nyní je opět na volné noze. Spolupracuje mj. s MF Dnes, Lidovými novinami, Xantypou a Českou televizí. Je autorem více jak dvou desítek knih rozhovorů (mj. České rozhovory ve světě, Dialogy, Dálkový výslech s Václavem Havlem), tří knih esejů a rozhovorů o novinářině (Moc a nemoc médií, Jak myslet média a Restaurování slov), románů, novel (Raroh, Nevěry, Vzkaz, Výpověď), knížek pro děti (Fialoví ježci) a více než dvou desítek rozhlasových her (m.j.Rekonstrukce začínajícího básníka, Vzkaz, Veverky na tři řádky, Tři výpovědi). Právě vyšla ve třetím vydání kniha Knížecí život, rozhovor s Karlem Schwarzenbergem.

On-line rozhovor navazuje na cyklus diskusí pořádaných Masarykovou univerzitou, Divadlem Husa na provázku a občanským sdružením DIALOG centrum, o.s. pod názvem "KABINET HAVEL - Úsvit v Čechách", který je věnován reflexi současné české společnosti u příležitosti dvacátého výročí listopadových událostí roku 1989 a poběží od listopadu 2008 do listopadu 2009. Cyklus začal 8. listopadu 2008 diskusí "Prolog s Václavem Havlem". Více na www.usvitvcechach.cz.

(On-line rozhovor je hodinový, je tedy časově ohraničen, proto výběr dotazů a také rozsah odpovědí je na odpovídajícím. Rozhovory podléhají pravidlům diskusního fóra uvedeným v obchodních podmínkách.)

Dobry den, uroven novinaru regionalnich novin je velmi bidna (mam na mysli i jejich pisemny projev). Verite, ze jeste muze dojít ke zmene k lepsimu'?

TG ()

Nesleduji soustavně regionální noviny, proto na tuto otázku nemohu zodpovědně odpovědět. Ale obecně platí, že bez antiprostředí jsou všechna prostředí neviditelná. Jinými slovy, nefungují-li hlavní deníky jako prestižní, seriózní antiprostředí, které by nastavily těmto regionálním tiskovinám zrcadlo, není se čemu divit. Náš trh ovládly s výjimkou Hospodářských novin popmédiá a bulvár, proto jsem v krátkodobém horizontu spíše skeptický. Naše mediální krajina je bohužel neúplná, což náš veřejný prostor oslabuje, nechci-li použít slovo deformuje.

(Odpovězeno: 19.11.2008 12:56) Karel Hvízd'ala

"Zdá se, že málokdy v poslední době dával společenský systém tak otevřeně a bez zábran příležitost uplatnit se lidem ochotným hlásit se kdykoli k čemukoli, pokud jim to přináší užitek; lidem bezzásadovým a bezpáteřným, ochotným z touhy po moci a osobním prospěchu udělat cokoli..." píše v roce 1975 Václav Havel Gustavu Husákovi. Změnil se v tomto nějak společenský systém?

Kabinet Havel ()

Začnu oklikou: The Medium Is the Message, napsal mediální filozof Marschall McLuhan již v roce 1967, a to platí i o tomto rozhovoru: internet nám předepisuje jak na takovou složitou otázku odpovídat, ač by si zasloužila minimálně esej. Pokusím se tedy být on-lineově stručný, ale rozhodně moje odpověď nebude vyčerpávající.

Václav Havel měl tehdy jistě pravdu, ale bohužel situace se dnes příliš nezměnila, i když tentokrát takovéto chování neumožňuje zupácká vláda nějaké ideologie, ale vláda peněz jako poslední hodnoty, kterou po rozpadu obecně platné hierarchie hodnot (v post moderní době) umíme jednoduše měřit. A přičteme-li k tomu váhu ekonomiky pozornosti a marketingově řízená media, která otisknou jakoukoliv hloupost jen když je dost "sexy", jak se dnes říká provokaci, tak bohužel musíme konstatovat, že jsme se tehdejších deformací nezabavili. A není se čemu divit: lidé jsou stejní, chybí tu pevné zákony, tradice, komunitní zvyklosti i měšťanské hodnoty, které by předávala rodina. Tato společnost je díky dvěma totalitám, hnědé a rudé, víc poškozená, než jsme si původně mysleli. (Přičemž totalitu definuji jako společnost, kde vládne jedna strana, neexistují svobodné volby a hospodářství je řízené centrálně.)

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:00)Karel Hvízd'ala

Co dělá s lidmi a z lidí systém založený na strachu a apatii?

Kabinet Havel ()

Odebírá lidem schopnost odporovat mocným. Naši dědové-latiníci říkali, že nám chybí: Ius resistendi! Toto právo měla nejprve šlechta a duchovenstvo, později měšťané a od roku 1789 postupně i občané. My jsme si toto právo doposud neosvojili a raději se k mocným přitulujeme, než abychom se s nimi přeli a hledali řešení ve spou, v dialogu.

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:05) Karel Hvízd'ala

Co bylo uděláno pro mravní a duchovní obrodu společnosti po změně režimu v roce 1989?

Kabinet Havel ()

Podstatně se otevřel veřejný prostor, ale ne dostatečně důsledně, což vidíme názorně na stavu médií: Jakmile například veřejnoprávní media jsou stále ovládaná zpolitizovanými radami, to znamená, že do nich nemají stejný přístup všechna relevantní uskupení, nevytvářejí tzv. sjednocující rozhraní: nepřekládají blem-blem jazyk PR agentur do přirozené řeči, aby odhalovaly významové posuny, s kterými tyto instituce pracují, aby dosáhly svých obchodních cílů, totéž nečiní s ptydepe politiků, s jazykem bulváru, ani s vědeckým jazykem, který by zase média měla překládat do srozumitelného jazyka s přijatelnou mírou zjednodušení. Jakmile toto nefunguje nemůže vznikat veřejné mínění a lidé jsou obětí manipulace. Za tento stav jsou ale plně odpovědní politici. U nás neexistují veřejnoprávní media, toto slovo bylo ukradeno a jde jen o švindl s etiketou. Veřejnoprávní media (či media veřejné služby) kromě

nepolitických rad musí mít oddělenou ředitelskou strukturu od šéfredaktorské, fungující redaktorský kodex, který jim zaručuje nezávislost a podíl na řízení média i předepisuje způsob řešení sporů, aby nemohlo dojít ke krizi jako na zlomu let 2000 a 2001.

Taky se nám dodnes nepodařil ani pojem veřejnoprávní instituce veřejnosti řádně vysvětlit a nechali jsme si od některých politiků vnutit, že jde o nesrozumitelný hybrid. Přitom jako vše, co přišlo k nám z Velké Británie přes Německo, má jasný základ: slovo veřejný znamená, že si tuto instituci platí veřejnost pomocí poplatků, tedy daně, a zákon je v názvu proto, že ten má přesně určovat rozsah veřejné služby. Rovněž není pravda, že tyto instituce neexistují v USA, tam je představují vysílače sítě PBS a od veřejnoprávních institucí se jen liší tím, že mírně přes 50 procent peněz do nich jde ze soukromých zdrojů.

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:07) Karel Hvizďala

Politický režim před rokem 1989 v lidech systematicky aktivizoval a rozvíjel to nejhorší - sobectví, pokrytectví, lhovost, zbabělost, strach, rezignaci, touhu osobně ze všeho vyklouznout bez ohledu na obecné následky. Je to v nás pořád zakořeněné nebo jsme se toho během dvaceti let zbavili?

Kabinet Havel ()

Bohužel jsme se toho nejen nezabavili, ale jak z předchozího vyplývá, nevytvořili jsme ani prostředí, které by nás ke změně nutilo. Chování politiků a různé kauzy, s kterými se denně setkáváme, jen obecně přijaté normy ještě dále prolamují a ničí.

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:17) Karel Hvizďala

Co je dnes základním principem společenského uplatnění? Jací lidé se dostávají do popředí? A jak tomu bylo před rokem 1989?

Kabinet Havel ()

Skoro všude se dostávají do popředí lidé ambiciózní a pracovití, kteří své okolí alespoň v něčem převyšují, pokud nevládne princip negativní selekce jako za totalitních režimů. Důležitější je proto prostředí, v kterém se to děje, to jim nemá dovolit, aby mohli své postavení zneužívat ve svůj prospěch, a to je právě to, co jsme tu nedokázali vytvořit a čemu se Poslanecká sněmovna stále brání. Je to ale naše vina: Nejsme schopni vyvíjet na politiky dostatečný tlak, aby se chovali jinak.

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:19) Karel Hvizďala

Vážený pane Hvizďalo, já osobně Vás považuju za špičku svého oboru a tedy k věci: jaké české novináře (především tištěných médií) považujete u nás za nejlepší? Případně zkuste z každých novin nějakého jmenovat. S pozdravem Karel

Karel ()

Takových novinářů je skutečně řada, i když jsou roztroušeni po mnoha médiích, takže se předem omlouvám, že řadu z nich opomenou: Uvedu tedy jen několik jmen namátkou: Český rozhlas zaměstnává Petra Nováčka a Milana Slezáka, v Hospodářských novinách sedí Petr Fischer a třeba Tomáš Němeček či Lenka Zlámalová, jejíž články čtu s velkou chutí. U vás v Respektu pracuje Erik Tabery či Jaroslav Spurný, v Právu Alexandr Mitrofanov atd. atp.

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:23) Karel Hvizďala

Mají lidé víru v budoucnost, zájem o nadosobní hodnoty, věci veřejné a kultivovanou občanskou společnost? Čím se společnost rozvíjí, bohatne a kultivuje?

Kabinet Havel ()

Tato otázka již obsahuje odpověď: Společnost se kultivuje právě zájmem o nadosobní hodnoty a tento zájem vidím velmi často u studentů. Před pár dny to dosvědčila i jejich výzva s názvem Dejte nám dárek ke dvacatinám, v níž upozorňují skutečně na naprosto zásadní chyby ve fungování naší společnosti: Vyzývají k regulaci lobbingu (dnešní stav umožňuje, aby poslanci či jejich rodiny a asistenti provozovali agentury, přes které se poslancům platí za prosazování zákonů), ke změně volby mediálních rad (měli

bychom asi kopírovat německý zákon, který taxativně vyjmenovává strany, církve, občanská sdružení, univerzity atd., které by do rad vysílaly mediální odporníky a parlament by je jen formálně schvaloval), zrušení legislativních přílepků (které dovolují přilepit k zákonu bez veřejné diskuse skoro nepozorovaně důležité věci, viz naposled zákaz zveřejňování odposlechů pod pokutou pěti milionů a pěti let vězení, který by neměl v Evropě obdoby) a zrušení poslanecké imunity (která nemá jinde v civilizovaném světě rovněž obdoby).

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:25) Karel Hvizďala

Kam směřuje česká společnost? Jaká bude její perspektiva a budoucnost v následujících dvaceti letech?

Kabinet Havel ()

Těžko říci, multipolární svět na nás bude klást mnohem vyšší nároky. Připomenu jen, že jako první krok pro vyřešení multilateralismu navrhuje budoucí americký prezident Barack Obama rozšířit tzv. G 8, která zastupuje osm nejvyspělejších průmyslových zemí světa včetně Ruska, na G 16. Nejprve chce toto uskupení rozšířit o Čínu, Indii, Brazílii, Jižní Afriku, a Mexiko, tedy na G13 a dalším krokem i o islámské země jako je Egypt, Indonézie a Turecko na již zmíněnou G 16.

Abychom v takovém úplně změněném světě obstáli, museli bychom se dokázat mnohem víc otevřít světu a naučit se s ním komunikovat. K tomu by se muselo razantně změnit naše školství, které by naše děti učilo žít v neustálém a velmi náročném dialogu, který vede ke kompromisům jako k základu moderní politiky, v které už nebudou vládnout koalice, ale politické holdingy.

Jak to řekl T.G.Masaryk již v České otázce v roce 1895, pokud nebudeme brát vážně Vídeň, nebude česká politika a totéž platí nyní o Bruselu.

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:31) Karel Hvizďala

Co je podle Vás pane příčinou stále se zvyšujícího podílu KSČM na moci?

Hrabůvka ()

Připomeňme si, čím to všechno před devatenácti lety eskalovalo: Lží, že byl zabit Martin Šmíd na Národní třídě. Martin Šmíd, syn novinářky Jany Šmídové tehdy z deníku Svobodné slovo, byl zdravý a živý doma. Dálnopisy světových agentur chrlily zprávy o Šmídově smrti, do světa ji pustil Petr Uhl, na jevišti divadel o tom hovořili stávkující ředitelé a Janu Šmídovou nikdo neposlušoval. Nebezpečné otázky proto zní: Můžeme být na takovýhle začátek změny hrdí, když začal lží a o žádnou revoluci nešlo, když odpůrců režimu bylo tak zoufale málo: jen pár disidentů a studentů? Nepředznamenal právě tento snadný útek starých mocipánů, za kterým nebyl žádný náš velký společný výkon, současné problémy? Když nebyla revoluce, nemohlo přece dojít k žádné očistě, katarzi a nesmíme se tomu, co je dnes, vůbec divit. Naše současné rozhořčení je falešné jako řeči, které oslavují tehdejší „revoluci“. Pokud nepřiznáme, že si zase lžeme, pokud nebudeme schopní hlubší a bolestnější sebereflexe a dovolíme politikům, aby získávali body starými národoveckými hesly, nic se nezmění, jak ukazují zrovna výsledky agentury STEM ze 17.listopadu 2008. Preference sociální demokracie i po koaliciích s KSČM dále rostou: mají už bezmála 38 procentních bodů.

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:36) Karel Hvizďala

Jste novinář - kdy vy jste nejvíce cítil propojení svého psaní se současným děním ve společnosti? Kdy jste zažil dobu (měsíce, roky) kdy byste měl pocit, že jsou novináři společností nejlépe přijímáni? Jaký posun v přístupu k novinářské profesi jste zažil od roku 1989?

Olda Wiedmann ()

Nejspíš okamžitě po 17.listopadu 1989.

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:43) Karel Hvizďala

Čím se doba uplynulých dvaceti let mezi lety 1989 a 2009 zapíše do paměti společnosti?

Kabinet Havel ()

Vybudováním demokratických institucí, které ovšem ještě standardně nefungují a naším institucionálním napojením na starou Evropu a euroatlantickou civilizaci vstupem do NATO a Evropské unie.

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:44) Karel Hvizďala

Co pozitivního Čechům přineslo "evropanství" - myslím ve smyslu jejich vmínání okolního světa? A jak se díváte na vliv americké kultury na tu naši po Sametové revoluci?

Petr Kolář ()

Evropanství nám rozšířilo kontext a každý náš výkon již musíme poměřovat s výkony v dalších šestadvaceti zemích a pokud tak nečiníme, dělají to ani za nás a obrátí se to proti nám. Spojené státy nám zase dávají jinou perspektivu pohledu na Evropu jako celek. Evropa, při pohledu z Manhattanu, je najednou velice malá, a to je dobré si uvědomit.

O americké kultuře se toho tady zatím moc neví, ale jednu věc bych rád připomenul, a to je pohled Američanů na politiky: V americké politické kultuře platí pravidlo, že politici jsou lidé stejně chybující jako všichni ostatní, a proto je třeba je neustále kontrolovat a hlídat, aby sloužili ostatním a ne sobě. To jsem se zatím ještě nenaučil. Spíš z USA přebíráme vnějškovost, jak předvedla teď třeba ve volbách sociální demokracie svou "americkou" kampaní.

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:45) Karel Hvizďala

V jedné odpovědi píšete, že vinu máme i my, protože nejsme schopni vyvíjet na politiky dostatečný tlak - v čem by měl ten potřebný tlak na politiky spočívat?

Mariam Schneider ()

V aktivní angažovanosti v místní politice, v diskusích s námi zvolenými politiky, ve vystupování v médiích, v zakládání občanských sdružení, které budou prosazovat nějaké jasně artikulované cíle, jako nám to předvedli právě v těchto dnech studenti: Zahanbili nás stejně jako v listopadu 1989.

Jinými slovy jde o to si uvědomit, že nikdo nic za nás nezmění, všechny změny jsou závislé pouze na nás.

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:49) Karel Hvizďala

Píšete o potřebě výchovy mladé generace k dialogu, potřebě otevřít se více světu a začít u školství, s tím souhlasím, ale zeptám se na ono slůvko kompromis, kterým se dnes zaklíná téměř každý - skutečně považujete vy osobně kompromis za nejlepší řešení požadavků různých stran?

M. Radová ()

Ano, bez kompromisu nelze v demokratické politice dosáhnout ničeho, protože vždy musí dojít k dohodě, na které se jsou schopní dohodnout všechny zúčastněné strany. Kompromis není zaklínadlo, ale princip na němž funguje moderní společnost založená na dělbě moci.

(Odpovězeno: 19.11.2008 13:54) Karel Hvizďala

Odkaz: <http://respekt.ihned.cz/rozhovory/c1-35756740-s-karlem-hvizdalou-o-ceske-zkusenosti>